

УДК: 334.021.1

DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2020-1-26>**Савченко Т.Г.***доктор економічних наук,
завідувач кафедри бухгалтерського обліку та оподаткування
Сумського державного університету***Морозова Д.О.***студентка
Сумського державного університету***Savchenko Taras***Doctor of Economics,
Head of the Accounting and Taxation Department,
Sumy State University***Morozova Daria***Student,
Sumy State University*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЕФЕКТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

THEORETICAL ASPECTS OF MANAGEMENT OF EFFICIENCY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

АНОТАЦІЯ

У статті розглядається сутність категорії «ефективність». Визначено зовнішні фактори впливу на ефективність олійно-жирової промисловості. Дано оцінку ефективності олійно-жирової галузі в Україні. Досліджено основні аспекти управління ефективністю підприємств олійно-жирової промисловості в сучасних умовах. Розглянуто підходи до вивчення й оцінки ефективності діяльності підприємства. З огляду на специфіку функціонування підприємств олійно-жирового комплексу, розроблено набір факторів та показників, за якими проводиться оцінка ефективності системи управління. Запропонований підхід включає перелік факторів та показників, які найповніше охоплюють істотні характеристики управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю, відображають у своїй сукупності якість продукції, ефективність використання ресурсів, ступінь досягнення цілей, рівень задоволеності потреб персоналу та споживачів, кінцеві фінансові індикатори та показники екологічності виробничих процесів.

Ключові слова: ефективність, результативність, управління, витрати, олійно-жирова промисловість, системний підхід.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматривается значение категории «эффективность». Определены внешние факторы влияния на эффективность масложировой промышленности. Дана оценка эффективности масложировой отрасли в Украине. Исследованы основные аспекты управления эффективностью предприятий масложировой промышленности в современных условиях. Рассмотрены подходы к изучению и оценке эффективности деятельности предприятия. Учитывая специфику функционирования предприятий масложирового комплекса, разработан набор факторов и показателей, по которым проводится оценка эффективности системы управления. Предложенный подход включает перечень факторов и показателей, которые наиболее полно охватывают существенные характеристики управления производственной и внешнеэкономической деятельностью, отражают в своей совокупности качество продукции, эффективность использования ресурсов, степень достижения целей, уровень удовлетворенности потребностей персонала и потребителей, конечные финансовые индикаторы и показатели экологичности производственных процессов.

Ключевые слова: эффективность, результативность, управления, расходы, масложировая промышленность, системный подход.

ANNOTATION

The article deals with the essence of the category «efficiency». External factors of influence on oil and fat industry efficiency are determined. The efficiency of oil and fat industry in Ukraine is evaluated. The basic aspects of the efficiency management of the oil and fat industry enterprises in modern conditions are investigated. Approaches to studying and evaluating the efficiency of the enterprise are considered. Taking into account the specifics of the functioning of the enterprises of the oil and fat complex, a set of factors and indicators was developed, which assesses the effectiveness of the management system. Management effectiveness is determined by the degree of its impact on the final indicators and the further development of activities. Therefore, in assessing the effectiveness of management, it is necessary to use the overall indicator of efficiency and indicators that characterize the effectiveness of individual areas of management, reflecting the internal and external relations in the management system. The proposed methodological approach includes a set of indicators of economic, social and environmental assessment of management effectiveness, as well as a structural and logical scheme of its implementation. The proposed approach includes a list of factors and indicators that most fully cover the essential characteristics of production and foreign economic activity management, reflecting in their totality product quality, resource efficiency, degree of achievement of goals, level of satisfaction of staff and consumers' needs, final financial indicators and indicators. The conducted research has shown that efficiency is a multidimensional concept and, as a characteristic of activity, is determined by the ratio of the result of the activity to its needs, goals and costs. For the practical use of this economic category in the planning and accounting of the enterprises of the oil and fat industry, it is necessary to consider it in various aspects, according to the scope, material production level, object of determination and calculation methods. Also, the criteria and indicators of the efficiency of management of production and foreign economic activity of the enterprise are grounded in the work. However, further improvement requires a method of scoring them.

Key words: efficiency, effectiveness, management, costs, oil and fat industry, systematic approach.

Постановка проблеми. Нині однією з найбільш ефективних і динамічних галузей агропромислового комплексу є харчова промисло-

вість, що включає в себе виробників олійних культур та олійно-жирової продукції. Останні тенденції у галузі вказують на різке зростання ролі факторів невизначеності на світових ринках. На практиці це означає, що знижуються темпи зростання глобальної економіки і, як наслідок, темпи зростання глобальної торгівлі. Через нестабільність доходів населення також можливе скорочення споживання продовольчої продукції. Тому розроблення та впровадження рекомендацій з управління ефективністю підприємств олійно-жирової промисловості є актуальним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням загальних аспектів проблеми ефективності функціонування підприємств займалися вітчизняні науковці: В.В. Іванієнко [1], Н.В. Каткова [3], А.В. Куценко [5], Ю.П. Сурмін [9], А.Д. Тевяшев та інші. Виникає необхідність у формуванні підходів до управління ефективністю підприємства олійно-жирової промисловості на основі вивчення сучасних методик та кращих прикладів їх практичного застосування.

Постановка завдання. Мета дослідження – вивчення теоретичних аспектів управління ефективністю підприємств олійно-жирової промисловості. Матеріали і методика дослідження базувалися на вивченні наукових праць зарубіжних і вітчизняних учених щодо тенденцій розвитку АПК. У процесі дослідження використовувався порівняльний аналіз, абстрактно-логічний, структурно-функціональний, монографічний методи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення ефективності підприємства – складна і багатогранна проблема, що потребує нових рішень і зумовлює дискусії та розбіжності в її трактуванні [4, с. 196]. Різне тлумачення змісту управлінської категорії «ефективність» породжує термінологічну і понятійну плутанину серед теоретиків і практиків управління.

Більшість авторів, які досліджують поняття ефективності [1; 2; 6], трактують цю категорію як відношення ефекту (результату) до ресурсів, що були витрачені на його отримання. Тобто критерії ефективності формуються на основі витратного (спожиті ресурси) і ресурсного (застосо-

вані ресурси) підходів. Витратний підхід ґрунтується на оцінці упредметненої праці. Ресурсний підхід покликаний характеризувати ефективність використання ресурсів: трудових, матеріальних, фінансових. Визначення поняття «ефективність» різними авторами наведено у табл. 1.

Розглянувши підходи зазначених вище науковців щодо сутності та змісту поняття «ефективність», можна дійти висновку, що ефективність – це категорія, яка властива не всякій дії, а лише цілеспрямованій, що означає насамперед ступінь досягнення мети. Останнє, у свою чергу, передбачає отримання бажаного запланованого позитивного результату за умови підвищення продуктивності праці та мінімізації витрат [5, с. 10]. Отже, є підстави стверджувати, що дієвість, економічність, результативність і продуктивність є характеристиками ефективності, але кожна з них відображає лише один бік багатоаспектного поняття «ефективність».

В управлінській літературі ефективність підприємства пропонується вивчати за трьома підходами – цільовим, системним і вибіркоким. Як свідчить теорія та практика управління, цільовий підхід базується на логіці цілей і засобів, запропонованих англійським економістом Л. Робіном. Цей підхід визначає ефективність системи як здатність суб'єкта досягати визначених цілей за допомогою раціональних дій її складників. Раціоналізм полягає у виборі такого варіанта використання ресурсів підприємства, який би дав змогу досягти встановлених цілей із найменшими витратами. Однак цілі підприємства не завжди є чітко окресленими, що ускладнює процес визначення та виміру ефективності [5, с. 8].

Також, як правило, цілі підприємства можуть бути виражені у вигляді певних економічних показників, досягнення яких намагаються забезпечити в процесі діяльності різноманітними способами. Їхній вибір залежить від багатьох чинників, серед яких – закони, нормативні акти, укази, які регламентують діяльність, традиції, менталітет тощо. Так залежно від умов та вимог зовнішнього середовища, внутрішніх можливостей організації, а також інтересів її персоналу, відбувається різне за часом, склад-

Таблиця 1

Визначення поняття «ефективність» різними авторами

Автори	Трактування поняття
Іванієнко В.В. [1, с.76],	Економічна ефективність – відносний показник, що порівнює отриманий ефект із витратами чи ресурсами, використаними для досягнення цього ефекту
Іващенко Н.П. [2, с. 361]	Економічна ефективність – віддача у формі доходів різних ресурсів фірми, що знаходяться в її розпорядженні
Лямець В.І., Тевяшев А.Д. [6, с. 218]	Ефективність – це не просто властивість операції (процесу функціонування системи), що відбивається в її здатності давати певний ефект, а дієвість такої здатності, тобто результативність, співвіднесена з ресурсними витратами
Сурмін Ю.П. [9, с. 354]	Ефективність – показник успішності функціонування системи для досягнення встановлених цілей
Федулова Л.І. [11, с. 388]	Економічна ефективність – такий стан справ, за якого неможливо здійснити жодної зміни, яка більш повно задовольняє бажання однієї людини, не перешкоджаючи задоволенню бажань іншої людини

Джерело: сформовано на основі джерел [1; 2; 6; 9; 11]

ністю і витратами досягнення бажаних результатів діяльності підприємства. Врахування цієї залежності є необхідним для встановлення «реальних» цілей, які можна досягнути в наявних умовах функціонування підприємства. Як наслідок – можливість підприємства випереджати ті або інші обставини, а не пристосовуватися до них, що і забезпечує його ефективну діяльність.

Згідно з цільовим підходом, ефективність підприємства визначається його здатністю досягати визначених цілей за допомогою раціональних дій його складників. Однак досить часто інтереси окремих складових підприємства не співпадають із інтересами інших, що негативно впливає на формулювання загальних цілей і відповідно позначається на ефективності діяльності всієї організації. Тому цільовий підхід є доцільним із погляду задоволення інтересів кожного із зацікавлених складників, а не всієї організації. Також мотивація досягнення цілей переважає раціоналізм у виборі засобів для цього, що приводить до надмірного витрачання ресурсів підприємства [5, с. 9]. За системного підходу управління підприємством стає пасивним. Така ситуація спричинена концентрацією уваги підприємства на його виживанні завдяки пристосуванню до зовнішнього середовища. Для кращого протистояння до непередбачених змін зовнішнього середовища ефективна організація має у своєму розпорядженні певний обсяг невикористаних ресурсів, що передбачено вже самою можливістю пристосовуватися до змін. Наявність невикористаних ресурсів суперечить критерію мінімізації витрат. Отже, у цьому підході акцент робиться на внутрішніх характеристиках підприємства, що робить його більш придатним для оцінки діяльності бюджетних організацій.

Відповідно до вибіркового підходу, ефективність підприємства не може бути оцінена на основі заздалегідь установлених критеріїв або лише системних характеристик. Сутність цього підходу полягає у забезпеченні мінімального рівня задоволення усіх складників організації, мотиви діяльності та цілі яких відрізняються. За умови недотримання цього рівня організація є неефективною. Важливою і водночас складною у процесі використання вибіркового підходу є ідентифікація стратегічних складників, а також визначення ступеня їхнього впливу на діяльність підприємства загалом. Небажаною є також і зміна умов господарювання підприємства, що відбувається під впливом зміни значної кількості як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. Це порушує рівновагу і приводить до зміщення економічного балансу на користь інших зацікавлених груп.

Розглянуті підходи до вивчення й оцінки ефективності діяльності підприємства мають свої переваги та недоліки. Таким чином, позитивних результатів можна досягти лише за умови комбінування вказаних підходів, що дасть змогу подолати одного компенсувати перевага-

ми іншого. Зокрема, нині значна увага у практиці управління ефективністю приділяється використанню системи збалансованих показників та використанню показників КРІ, особливо для керівників різного рівня. Цей підхід практикують не тільки у приватному бізнесі, але і для управління неприбутковими підприємствами. Він дає змогу забезпечити поєднання результативності, дієвості, ефективності в отриманні результатів та досягненні поставлених цілей, оскільки одним із важливих принципів управління (менеджменту) є своєчасність. В умовах динамічного, мінливого, складно прогнозованого зовнішнього середовища забезпечити отримання результатів, які б дозволяли створювати передумови для сталого розвитку, є стратегічним завданням сучасних менеджерів.

Необхідно відзначити, що нині немає чітких меж між поняттями «ефективність», «ефективність виробництва», «ефективність функціонування підприємства». Часто даючи визначення певного виду ефективності, автори повністю не розкривають логіки формування підходу до її трактування.

Завдання визначення ефективності виникає в різних ситуаціях, і його раціональне вирішення у конкретних умовах передбачає застосування тих або інших підходів чи методик. Можна виділити такі загальні напрями, за якими визначається ефективність [10, с. 370]:

- оцінювання ефективності виробництва з метою забезпечення оптимальної стратегії управління ним (досліджується ефективність використання ресурсів підприємства);

- оцінювання ефективності підприємства з метою визначення його привабливості як потенційного об'єкта інвестування (досліджується фінансова та комплексна ефективність);

- оцінювання ефективності підприємства на макrorівні з боку держави (комплексна оцінка).

Ці напрями доцільно доповнити оцінюванням ефективності:

- бізнес-процесів з метою забезпечення клієнтоорієнтованості (досліджуються всі основні процеси, які необхідні для створення цінності продукту (послуги));

- працівників із метою визначення резервів розвитку підприємства (організації), цей напрям є одним із трудомістких і витратних напрямів;

- системи управління підприємством з метою визначення ключових факторів успіху та можливостей сталого розвитку.

Стосовно олійно-жирової галузі необхідно враховувати її особливості під час побудови й організації функціонування системи управління та оцінки її ефективності. Адже в цій галузі економічні процеси відтворення тісно пов'язані з природними. Діяльність менеджменту зводиться одночасно до прогнозування стану природних умов, що є некерованим чинником, і розроблення та реалізації управлінських рішень щодо адаптації до несприятливих умов виробництва [8, с. 12].

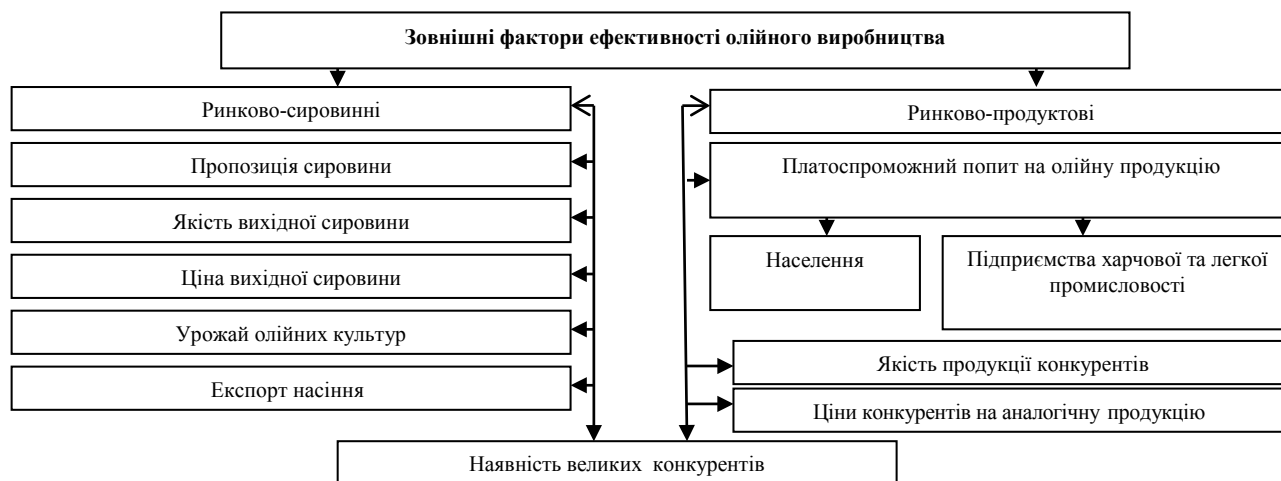

Рис. 1. Класифікація зовнішніх факторів ефективності олійного виробництва

Джерело: сформовано на основі джерела [3, с. 9]

Олійне виробництво є досить матеріаломістким: матеріальні витрати становлять у середньому 75% всіх витрат, тому зниження матеріаломісткості продукції є одним з перспективних напрямів підвищення ефективності олійного виробництва.

Крім матеріального фактора, ефективність олійного виробництва залежить від багатьох чинників, які перебувають у тісному взаємозв'язку, що зумовлює їхній комплексний вплив на кінцевий фінансовий результат. Нами узагальнені ознаки класифікації внутрішніх і зовнішніх факторів ефективності олійного виробництва в ринкових умовах господарювання. Так, основні зовнішні фактори ефективності поділяють на ринково-сировинні і ринково-продуктові (рис. 1).

Сучасне виробництво олійно-жирової промисловості в Україні є надзвичайно потужним. За результатами господарювання підприємствами цієї галузі у 2018–2019 роках було вироблено 6,4 млн т соняшникової олії, на експорт поставлено 6 млн т, загальний світовий обсяг ринку соняшникової олії становив 10 млн т. Таким чином Україна займала 60% цього ринку. З 2009 року Україна є лідером серед країн-експортерів соняшникової олії (табл. 2).

За останні роки збільшилася кількість заводів із переробки олії. У 2018–2019 роках в Україні збільшилося виробництво ріпакової

олії. Загальний урожай олійних культур становив близько 22 млн т. З них соняшнику – 14–14,5 млн т, з урахуванням того, що за цей період було зменшено посівні площі, але збільшилася врожайність як сої, так і ріпаку. Українські підприємства за 2018–2019 маркетингові роки збільшили виробництво нерафінованої соняшникової олії на 16,4%, рафінованої – на 7,7%. Водночас виробники рафінованої соняшникової олії виготовили за 6 місяців сезону 364,8 тис. т продукції, що на 9,1% більше від попереднього року. Таким чином, виробництво рафінованої та нерафінованої олії зростає, і вітчизняні підприємства-виробники прагнуть конкурувати не тільки на національному ринку, але і на світовому (рис. 2).

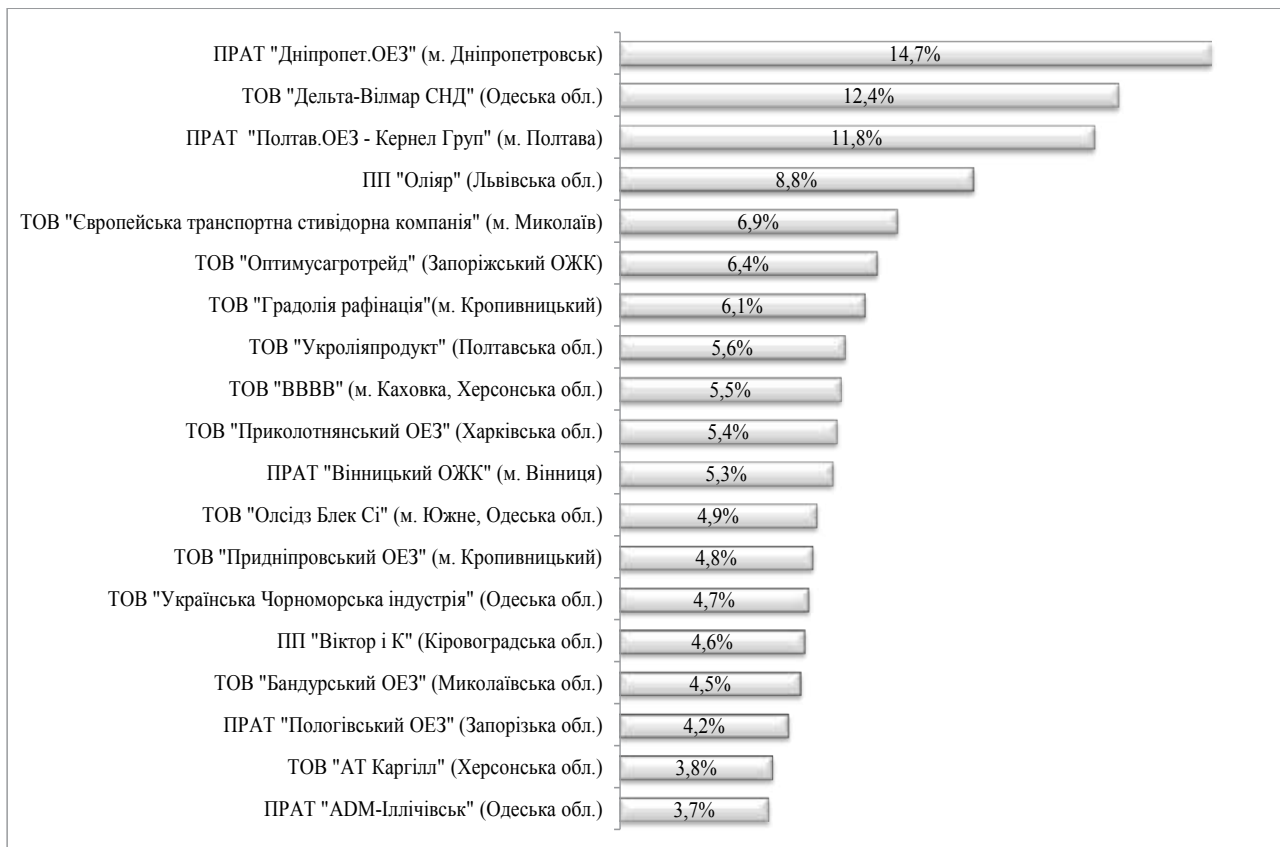
Тому, враховуючи специфіку функціонування підприємств олійно-жирового комплексу, нами було розроблено набір критеріїв та показників, за якими проводиться оцінка ефективності системи управління. Ефективність управління визначається ступенем його впливу на кінцеві показники і подальший розвиток діяльності. Тому, оцінюючи ефективність управління, необхідно використовувати загальний показник ефективності та показники, що характеризують ефективність окремих ділянок управління, відображаючи внутрішньо-зовнішні відносини в управлінській системі. Запропонований методичний підхід включає сукупність

Таблиця 2

Місце України в рейтингу серед основних країн-виробників соняшникової олії, %

Країни	Маркетингові роки				
	2013/2014	2014/2015	2015/2016	2016/2017	2017/2018
Аргентина	4,4	6,9	6,8	6,0	6,3
Російська Федерація	23,1	19,7	20,3	22,0	23,1
Туреччина	7,5	8,6	8,1	6,0	6,1
Україна	53,8	52,4	54,1	56,0	55,1
Країни ЄС	4,8	5,7	4,1	4,7	3,9
Інші	6,4	6,7	6,6	5,3	5,6

Джерело: сформовано на основі джерела [13]

Рис. 2. Топ найбільших підприємств-виробників олії соняшникової за підсумками вересня-лютого 2018/2019 рр.

Джерело: сформовано на основі джерела [12]

індикаторів економічної, соціальної та екологічної оцінки ефективності управління, а також структурно-логічну схему її здійснення.

Кожен критерій розраховується бальним методом (відповідність фактично кожного окремого показника ефективності запланованому значенню позначається як «1», часткова відповідність – «0,5», а повна невідповідність – «0»), максимальна кількість балів дорівнює кількості показників (табл. 3).

Наведені показники є загальними для всіх підприємств олійно-жирового комплексу. Водночас деякі показники характерні тільки для підприємств-виробників олійного насіння (показник обсягу внесення органічних добрив, показник частки посівів технічних культур у структурі посівних площ). Показники соціальної групи слід визначати за допомогою опитування споживачів та персоналу.

Обґрунтованість цього методичного підходу має бути забезпечена раціональним плануванням, яке має опиратися на досягнення науки і практики. Запропонований підхід включає перелік факторів та показників, які найповніше охоплюють істотні характеристики управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю, відображають у своїй сукупності якість продукції, ефективність використання ресурсів, ступінь досягнення цілей, рівень задоволеності

потреб персоналу та споживачів, кінцеві фінансові індикатори та показники екологічності виробничих процесів.

Висновки. Проведене дослідження поняття «ефективність» засвідчило, що у науковій літературі немає консенсусного тлумачення цього терміна. У більшості літературних джерел поняття «ефективність» трактується як відношення результату до витрат, що характеризує його лише з економічного погляду.

Таким чином, ефективність є багатоаспектним поняттям і як характеристика діяльності визначається відношенням результату діяльності до її потреб, цілей і витрат. Для практичного використання цієї економічної категорії під час планування та обліку на підприємствах олійно-жирової галузі необхідно розглядати її у різних аспектах, відповідно до сфери застосування, рівня матеріального виробництва, об'єкта визначення та методів розрахунку.

Одним із способів ефективного управління в олійно-жировій промисловості є органічне виробництво та якість продукції, що приведе до зростання попиту на рослинні жири та здорове харчування. Також у роботі обґрунтовано критерії та показники ефективності управління виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємства. Однак подальшого удосконалення потребує методика їх бальної оцінки.

Таблиця 3

**Критерії та показники ефективності управління
виробничою та зовнішньоекономічною діяльністю підприємства**

Фактори оцінки	Показники
Ефективність виробничого процесу	1. показник якості продукції; 2. показник рівня врожайності; 3. показник відношення зібраної площі до посівної; 4. показник використання виробничої продукції; 5. показник рівня собівартості виробництва на 1 ц продукції; 6. показник терміну виробництва продукції;
Ефективність використання ресурсів	1. показник ефективності використання матеріальних ресурсів; 2. показник ефективності використання нематеріальних ресурсів; 3. показник ефективності використання трудових ресурсів;
Ефективність протікання інноваційно-інвестиційних процесів	1. показник оновлення технологій; 2. показник оновлення техніки; 3. показник впровадження нової продукції; 4. показник удосконаленої і нової продукції, що реалізована за межі країни; 5. показник витрат у загальних витратах на реалізацію удосконаленої і нової продукції за межі країни; 6. показник інноваційних витрат у витратах на виробництво;
Ефективність управління маркетинговою діяльністю	1. показник ринкової частки продукції підприємства на ринку; 2. показник рентабельності продажу; 3. показник рівня товарності 4. показник обсягу витрат на освоєння нових ринків;
Активність здійснення зовнішньоекономічних операцій	1. показник кількості експортно-імпортних операцій; 2. індекс вартісного обсягу експортно-імпортних операцій; 3. показник кількості зарубіжних ринків; 4. показник тривалості експортної (імпортної) операції;
Прибутковість	1. показник обсягу прибутку; 2. показник рентабельності виробництва; 3. показник рентабельності власного капіталу;
Задоволеність споживачів	1. показник рівня задоволеності якістю продукції; 2. показник рівня задоволеності асортиментом продукції; 3. показник рівня задоволеності щодо термінів поставки продукції;
Задоволеність персоналу	1. задоволення рівня задоволеності умовами праці; 2. показник рівня заробітної плати; 3. показник рівня задоволеності організаційною культурою на підприємстві; 4. показник коефіцієнта плинності кадрів;
Екологічність виробничих процесів	1. показник частки органічної продукції в загальних обсягах виробництва; 2. показник обсягу внесення органічних добрив; 3. показник впровадження міжнародних стандартів якості та безпечності продукції; 4. показник частки посівів технічних культур у структурі посівних площ.

Джерело: сформовано автором

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Іваниченко В.В. Финансовый анализ: учебное пособие. 2-е изд. Издательский дом «ИНЖЭК», 2003. 176 с.
2. Иващенко Н.П. Экономика фирмы. М. : ИНФРА, 2006. 528 с.
3. Каткова Н.В. Планування економічної ефективності діяльності підприємств олійного виробництва : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.00.04. Одеса, 2010. 20 с.
4. Куліков П.М. Ефективність підприємства в контексті його економічної безпеки. *Містобудування та територіальне планування*. 2014. Вип. 52. С. 196–200.
5. Куценко А.В. Організаційно-економічний механізм управління ефективністю діяльності підприємств споживчої кооперації України : монографія. Полтава : РВВ ПУСКУ, 2008. 205 с.
6. Лямець В.І., Тевяшев А.Д. Системний аналіз. 2-е вид., перероб. та допов. ХНУРЕ, 2004. С. 448.
7. Маркіна І.А. Методологічні питання ефективності управління. *Фінанси України*, 2000. № 6. С. 24–32.
8. Мацедонська Н.В. Управління підприємствами на ринку олійно-жирової продукції з використанням інформаційних та Інтернет-технологій : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Вінниця, 2012. 238 с.
9. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ : учебное пособие. Киев : МАУП, 2003. 368 с.
10. Ткачук Г.Ю. Підходи до оцінки ефективності господарської діяльності підприємств // *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2015. Вип. 1. С. 366–378.
11. Федулова Л.І. Менеджмент організацій : підручник. Київ, 2003. 448 с.
12. Олійно-жирова галузь України. 2017: Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації / УкрНДІОЖ НААН. Харків, 2017. 103 с.
13. Міністерство сільського господарства США (United States Department of Agriculture, USDA): офіційний сайт. URL: <http://www.usda.gov> (дата звернення: 05.12.2018).
14. Костенко О. Результативність діяльності як критерій ефективного управління сільськогосподарським підприємством // *Аграрна економіка*. 2012. № 3–4. С. 162–168.
15. Кравченко О.А., Ільницький В.В., Ульяновський О.І. Забезпечення результативності і ефективності виробничої

діяльності підприємства // Економіка: реалії часу. 2013. № 3(8). С. 29–35.

16. Бутенко Л.М. Стратегічні напрями розвитку підприємств олійно-жирової промисловості. *Стратегія підприємства: зміна парадигми управління та інноваційні рішення для бізнесу* : матеріали наук.-практ. конф. з міжнар. участю, 14–15 листопада 2013 р. Київ : КНЕУ, 2013. С. 16–18.

REFERENCES:

1. Yvanyenko V.V. (2003) *Finansovyy analiz: uchebnoe posobie* /Ivanenko V.V. [Financial analysis: a training manual /Ivanenko V.V.]. Publishing House "ENGEС", vol. 2, pp. 176.
2. Ivaschenko N.P. (2006) *Ekonomika firmy* [Company Economics]. INFRA, pp. 528.
3. Katkova N.V. (2010) *Planuvannia ekonomichnoi efektyvnosti diialnosti pidpriemstv oliinoho vyrobnytstva* [Planning of economic efficiency of activity of oil production enterprises] (PhD Thesis). Odessa, pp. 20.
4. Kulikov P.M. (2014) *Efektyvnist pidpriemstva v konteksti yoho ekonomichnoi bezpeky* [Efficiency of the enterprise in the context of its economic security]. *Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia* [Urban planning and territorial planning], vol. 52, pp. 196–200.
5. Kutsenko A.V. (2008) *Orhanizatsiino-ekonomichni mekhanizm upravlinnia efektyvnosti diialnosti pidpriemstv spozhyvchoi kooperatsii Ukrainy* [Organizational and economic mechanism for managing the efficiency of consumer cooperatives in Ukraine] (PhD Monograph). Poltava: RVV PUSKU.
6. Liamets V.I., Teviashev A.D. (2004) *Systemnyi analiz* [System analysis]. *KNURE*, vol. 2, pp. 448.
7. I.A. Markina (2000) *Metodolohichni pytannia efektyvnosti upravlinnia* [Methodological issues of management effectiveness]. *Finance of Ukraine*, pp. 24–32.
8. Matsedonska N.V. (2012) *Upravlinnia pidpriemstvamy na rynku oliino-zhyrovoy produktsii z vykorystanniam informatsiinykh ta Internet-tekhnologii* [Management of enterprises in the market of oil and fat products using information and Internet technologies] (PhD Thesis). Vinnitsa, pp. 238.
9. Surmin Yu.P. (2003) *Teoriya sistem i sistemnyy analiz* [Systems theory and systems analysis]. Kiev: IAPM, pp. 368.
10. Tkachuk H.I. (2015). *Pidkhody do otsinky efektyvnosti hospodarskoi diialnosti pidpriemstv* [Approaches to the estimation of efficiency of business activity of enterprises]. *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu* [Problems of theory and methodology of accounting, control and analysis], vol. 1, pp. 366–378.
11. Fedulova L.I. (2003) *Menedzhment orhanizatsii: pidruchnyk* [Organizations management: a textbook]. Kiev, pp. 448.
12. *Informatsiino-analitychnyi biuleten oliino-zhyrovoy haluzi Ukrainy ta Rosiiskoi Federatsii* [Information and analytical bulletin of the oil and fat industry of Ukraine and the Russian Federation] (2017) *Oliino-zhyrova haluz Ukrainy* [Oil and fat industry of Ukraine]. Kharkiv: Ukrainian National Academy of Sciences, pp. 103.
13. *Ministerstvo silskoho hospodarstva SShA* [United States Department of Agriculture, USDA]. Available at: <http://www.usda.gov> (accessed 05 December 2018).
14. Kostenko O. (2012) *Rezultatyvnist diialnosti yak kryterii efektyvnoho upravlinnia silskohospodarskym pidpriemstvom* [Performance as a criterion for effective management of an agricultural enterprise]. *Agrarian economy*, vol. 3–4, pp. 162–168.
15. Kravchenko O.A., Ilnytskyi V.V., Ulianovskyi O.I. (2013) *Zabezpechennia rezultatyvnosti i efektyvnosti vyrobnychoi diialnosti pidpriemstva* [Ensuring the efficiency and effectiveness of the enterprise's production activities]. *Economy: the realities of time*, vol. 3(8), pp. 29–35.
16. Butenko L.M. (2013) *Stratehichni napriamky rozvytku pidpriemstv oliino-zhyrovoy promyslovosti* [Strategic directions of development of oil and fat industry enterprises]. *Proceedings of the Stratehiia pidpriemstva: zmina paradyhmy upravlinnia ta innovatsiini rishennia dlia biznesu*. Kiev: KNEU, pp. 16–18.